

2-9410
D. th. O. Schabert

Pilte usumärtrite elust ja surmast Venemaal

aastail 1930—1933

Saksa keelest tõlgitud

KIRJASTUS »KÜLV« NÕMMEL
1935

571011

110

D. th. O. Schabert

Pilte usamärtrite elast ja
sarmast Venemaal.

21836

Vene talupojad, keda lasti maha sellepärast, et nad moodustasid vendlust ristiusu kaitseks. Nad kand-
sid riste nähtavalt rinnal, et sellega avalikult tunnis-
tust anda oma kuuluvusest Kristusele.

(Genfis „Pro Deo“ komisjoni poolt välja-
antud brošüürist „Les Sans-Dieu.“).

D. th. O. Schabert.

Pilte usumärtrite elust ja surmast Venemaal.

Vene kirik ei eralda usutunnistajat märtrist ehk veretunnistajast. Tal on mõlema jaoks sama väljendus: „mutšeniik“, eesti keeles: „piinatav“, see on väljendus, mis kõige paremini sobib järgnevale.

Ikka ja ikka veel kuuldub Lääne-Euroopas väiteid, et Venemaal ei olevat kristlaste tagakiusamisi. Ühes Hollandi ajalehes oli koguni Vene preestri pilt ja tema päevapildistatud tunnistus, et Venemaal kõik võivad oma usku vabalt tunnistada. Selle tunnistuse vastu seisab asjaolu, et enamlus üldse ei salga, et ta on kristlaste tagakiusaja. Kuidas peakski see olema teisiti, kui Lenin seletab, et Jumalast rääkida olevat juba alatus, kui 17-ndal parteipäeval a. 1934 nõue üles seatakse: „Selle eest tuleb hoolitseda, et üheski külas ei leiduks enam ainustki kirikut ega ainustki pappi,“ kui Stalin oma teise viisaastaku kavas kindlasti nõuab, et „iga religioon peab likvideeritama,“ siis on see naeruväärt, kui ikka veel püütakse kinnitada: ei ole Venemaal mingit kristlaste tagakiusamist. Kuidas likvideeritakse siis kirik, ilma et ta liikmed ei kannataks? Lähemal vaatlusel osutuvad kõik need tunnistused kristlaste tagakiusamise vastu niisama võltsituks, nagu see kiri Hollandi ajalehes, mis kirjutatud on harimatu keeles, kuna pildil kujutatud isik kannab akadeemilise hariduse rinnamärki.

Aga, ütleb ehk mõni, kas ei tunnistanud metropoliit Sergius välismaa ajakirjanikele, et SSSR-is kirikut taga ei kiusata? Jah, seda ta tegi. See oli ühe meeletliku inimese

viimne katse, kes nähes, et väljast abi ei ole oodata, niisuguse seletusega lootis piinatud vaimulikku seisust hoida edaspidiste tagakiusamiste eest. See ei läinud tal korda. „Kes on ilma patuta, see visaku temale esimene kivi.“

Muidugi leidub Venemaal ka vaimulikke, kellel ei jätku jõudu vastupanuks ja kes, oma usku salates, rõhutatud südame-tunnistusega Nõukogude ametnikena või GPU salaagentidena tegutsevad. Kuid need on erandid. Isegi lihtsaimate Vene vaimulike seas avaldub võitev usujõud. Ehkki neile on võrdlemisi vähe antud vaimuliku hariduse näol, siiski on nad pisku üle olnud ustavad ja on seda ustavust ka kõige raske- mais katsumistes üles näidanud. Jah, tõepoolest usukangela- sed astuvad meile siin vastu.

Sellest annab tunnistust järgnev materjal. See on saadud mehelt, kes, olles elanud Nõukogude Venes a. 1930—1933, kirjutab oma isiklikest kogemustest. Ta andis mulle oma ülestähendused selleks, et nende avaldamine avaks silmad kristlasile selle kohta, mis tähendab elada jumalavastase valitsuse all, ja ka selleks, et vähehaaval kaoksid niisugused tüübid, nagu see vaimulik (ma ei taha nimetada usutunnistust, millesse see isik kuulub), kes, kuulnud Vene kristlaste tagakiusamisest, asetaski küsimuse: „Miks neid siis kiusatakse taga? Mis on nad siis teinud ja miks ei või nad endid kohtus kaitsta?“ Tal polnud aimugi kõigist neist Vene vendade raskusist sealpool ometi nii lähedat piiri. Meie tunnistame ühes kogu kristlusega iga pühapäev: „Mina usun üht püha ristikogudust,“ kuna ometi selle ühise ristikoguduse liikmeist ei hoolita, vabandades tuntud küsimusega: „Olen mina oma Vene venna hoidja?“

Kui ometi järgnevad kirjeldused, mille algupärandid on kirjutatud Vene keeles, avaksid ka meie silmad nägema neid kannatusi, mis peab läbi elama Vene kristlus, sest nad kannatavad ju ka „meie eest“ (Kol. 1, 24).

Religiooni likvideerimine

on üks Stalini teise viisaastaku kava punkte. See käib loomulikult iga religiooni kohta. Siiski muhameedlaste vastu ollakse võrdlemisi salliv, sest kardetakse nende fanatismi. Sünaagool on paljude Juudi komissaride (Kaganovitsch, Litvinov j. t.) seas vägevad eestkostjad. Niisiis pöördub kogu hävitustahe ristiusu vastu ja tema konfessioonide seast enne-

kõige Kreeka õigeusu kiriku vastu, sest ta on Venemaal kõige tugevam usuühing, mis kogu maale on oma pitsati peale vajutanud.

Nagu kõigis kristlaste tagakiusamisis, suundub peavaenulikus kiriku ametikandjate vastu. Nad on koguduse juhid, seepärast tuleb neid ka kõige enamini „likvideerida“. Nende kannatused seisavad ka veel teisel põhjusel esikohal. Ehkki Jumala silmis lihtsa koguduseliikme kannatus võib-olla kõrgemal seisab kui piiskopi oma, kui nad mõlemad kannatavad oma usu pärast, siiski viimane kannatab peale oma usu ka veel oma ameti tõttu. Seepärast on arusaadav, et kogudus oma ametikandjate kannatustele omistab suurema tähtsuse ja neid ka oma südamesse märgib ning nende mälestust alal hoiab, kuna me lihtsate koguduseliikmete kannatusest saame harvemini teateid. Venemaal on näiteks „ristikandjad“, talupojad, kes pühas lihtsameelsuses piiblisõna järele „võta rist oma peale“ risti kannavad nähtaval kohal oma rinnal. *) Kõigist nõudmisist hoolimata ei võta nad risti mitte ära. Ja nad on sellepärast surma läinud. Aga me ei tea, kuidas nad on kannatanud, kuidas surnud, kuigi võime aimata, et see on olnud tõesti ülendav ja auline. Kui aga Peterburi metropoliidi Benjamini viimne ütlus märtrisurma eel oli Krüsostomuse sõna: „Kiidetud olgu Jumal kõige eest!“ siis on see meile alal hoitud ja me ei tea mitte ainult seda, et ta suri oma ameti ja usu pärast, vaid ka seda, kuidas ta suri. Nii peab aru saama sellest, et järgnevail lehekülgil kõneldakse peaaegu ainult kiriku ametikandjate kannatusist. Need on näited sellest lugematust hulgast, kes oma kirikliku ameti ja usu pärast on surma läinud. Kui tahaks kirjeldada nende kõikide kannatusi, kes Venemaal usu pärast on sammuinud surmarada, siis „ka maailm ise ei jõuaks kirjutatud raamatuid mahutada“ (Joh. 21, 25), sest nii suur on märtrite arv. Nii siis tahame alljärgnevas anda

pilte Õigeusu kiriku teenrite kannatustest usu pärast Venemaal.

Kes praegusel ajal Venemaal on preestriks, see on õigusteta inimene. Ametlikus keeles väljendatult: tal pole vali-

*) Niisuguseid talupoegi kujutabki pilt raamatu eesotsas. Ei saa ilma liigutusega vaadelda seda oma lihtsuses haaravat pilti nendest talupoegadest, kes lihtsameelselt risti kandsid kui välist märki oma kuuluvusest Kristusele; kes oma Issandale truiks tahtsid jääda ja jäidki kuni surmani. Väljaandja.

misõigust; see tähendab aga temale ja ta omastele kõige kibedamat saatust! Õigusetul ei ole luba saada leivakaarti, mis talle oleks annud võimaluse osta leiba ja muid toiduaineid mõõduka hinnaga; (leivakaart pannakse, nagu teatatud, jällegi maksma).*) Õigusetu ei või saata oma lapsi kooli. Venemaal on ainult riigikoolid ja need on õigustest ilma jäetud isikute lastele suletud. Õigusetul ei lubata töötada riiklikes käitistes, ja suuremaid eraettevõtteid SSSR-is ei ole. Õigusetul ei ole õigust saada korterit; kõik majad on kommunaliseeritud ja sinna ei võeta õigusetuid vastu. Aga kuidas elavad siis vaimulikud? Nad elavad kuskil nurgas tuttavate pool, ööbivad koridoris. Aga ka nurgakestki on raske leida, sest vaimuliku eest põgenetakse nagu pidalitõbise eest, sest kardetakse GPU-d, kes igäüht kahtlustab, kes vaimulikuga käib läbi. Uulitsal võib vaimulikku, ilma et karistust oleks karta, solvata ja teotada.

Riia raudteejaama saabub rong Moskvast. Rongist väljajate seas on ka perekond, kellel on korda läinud Venemaalt välja pääseda. Nende hulka kuulub 11-aastane poisike. Mis puutub tal kõigepealt silma? Üks Vene preester, kes seisab rahulikult rahvahulga keskel ja silmitseb tulijaid. „Ema, ema,“ hüüab poiss, „vaata, preester! Miks teda keegi ei löö?“ Ta tuleb maalt, kus vaimulik on õigusteta, keda võib igäüks lüüa, ilma et teda karistataks.

Isegi kirikus jumalateenistuse ajal on ta kaitsetu; igäüks võib teda karistamatult mõnitada.

Kes sõidab läbi SSSR-i külade, kus talupojad on sunnitud minema jumalavastasuse kantsidesse, kolhoosidesse (ühismajapidamistesse), see näeb igal pool sama pilti. Kui üldse on veel olemas kirikuhooneid, siis on nende ukсед lõhutud, aknaruudud purustatud, rist maha kistud, sisemus on rüüstatud ja isegi rüvetatud. Mitte parem pole linnades, peale Moskva ja Leningradi. (Peab ometi võõrastele võima näidata, et kirikud on puutumata.) Üks silmanägija jutustab:

„Meie elasime 4 aastat ühes suures linnas, kus 200.000 elanikku. Kui me sinna tulime, oli linnas umbes 14 kirikut ja 40 vaimulikku. Kui sõitsime ära, oli järele jäänud ainult

*) Ja ongi osaliselt jälle maksma pandud. Väljaandja märkus.

üks kirik, mis asus surnuaial, kus teenis 3 vana preestrit. Kirikud lammutati Nõukogude võimu käsul. Ja preestrid? Nad surevad vähehaaval vanglais ja väljasaadetuina „külmal maal“. Kauges Idas või Turkestanis, seal ei ole enam ei preestreid ega kirikuid“.

Meetod, mida seejuures tarvitatakse on järgmine: esiteks kõrvaldatakse vaimulikud ja siis likvideeritakse orbunud kirik. Kuidas seda tehakse, selle kohta üks näide:

Iga kirikut valitseb kirikunõukogu. See koosneb kiriku ametikandjaist ja paarist võhikust, kel tuleb hoolitseda kiriku ülalpidamise, valgustuse ja muu eest. GPU valib kirikunõukogust välja kõige harimatuma, kes oskab vaevalt lugeda ja kirjutada, kutsub ta ülekuulamisele, mis toimub umbes järgmiselt: „Kes valitseb kirikut?“ — „Kirikunõukogu.“ — „Kes kuulub sellesse?“ — „Preester, kirikueestseisus ja koguduse poolt valitud esindajad.“ — „Siis on kirikul mitmest inimesest koosnev organisatsioon?“ — „Jah on, see peab kiriku eest hoolitsema.“ — „Täna, kirjutage siia oma ütlustele alla“. Ja paha aimamata kirjutab ta alla. Sellest materjalist jätkub. Üks kirikunõukogu liige on kinnitanud, et kirikul on olemas organisatsioon; et aga igat organisatsiooni peale riiklike kommunistlike peetakse kontrrevolutsiooniliseks, siis võetakse kirikunõukogu liikmed, kõigepealt vaimulik kinni; kui vaja, arreteeritakse ka ilmalikud liikmed. Nüüd on siis GPU otsustada missugune karistus valida, kas väljasaatmine „külmale maale“ mitmeks aastaks või mahalaskmine. Kui aga kirikus ei peeta jumalateenistusi, siis see kui kirik suletakse ja muudetakse kinoks, rahvamajaks jne.

Või üks teine GPU võte. Aastal 1930 kadusid korrara ringvoolust väikesed hõberahad. Nende korjamine tunnistati spekulatsiooniks ja keelati. Peale „kapitalistide“ pandi toime ka kirikuis läbiotsimisi. Kohe peale jumalateenistust, enne kui kirikunõukogu liikmed jõudsid korjandusest sissetulnud peenikest raha pangas ümber vahetada, ilmusid GPU ametnikud ja tegid kindlaks peenikese raha korjamise. Preester, diakon, kiriku eestseisja j. t. vangistati, sest nad „spekuleerisid“ peenikese rahaga. Ka selle eest tuli karistus kas väljasaatmise või mahalaskmise näol.

Kaluuga turuplatsil istub vana preester, isa S., ja müüb lilli, et endale tükikest leiba teenida. Ta hoiab väikesi lillekimpe oma kuivanud sõrmede vahel ja vaatab ringi, kas

leidub mõni ostja. Tema ümber on igasuguseid spekulante, kes ligimese hädast oskavad äri teha, ja vargaid, kes müüvad varastatud asju. Äkki ilmub militsionäär. „Ons sul äritunnistus?“ „Ei ole,“ vastab õigusteta vaimulik, „need lilled korjasin kaugelt väljaspool linna põlluäärelt.“ „Ah, sa koerapoeg, ma sulle näitan, kuidas ilma äritunnistusega kaubeldakse!“ Ta tõukab vanamehele vastu rinda ja kisub ta käest lilled; need langevad porri. Vana kaabu kukub preestrilt peast, kui ta lillede järele kummardab. Siis ta viiakse miilitsasse, spekulatsiooni *) pärast. GPU saadab ta Petsoorasse sundasumisele.

GPU ametliku vaate järele on ka vaimulik amet äritegevus ja pealegi kahjulik tegevus; sellepärast see maksustatakse kõrgeima maksuga. Et vaimulik loomulikult maksu ei jõua ära maksta, ja et ka vaesestunud kogudus enamail korral ei suuda seda kokku panna, siis ka siin kaua ei kõhelda. Arreteerimine ja väljasaatmine järgnevad maksu mittemaksmise pärast, sest seda loetakse Nõukogude määruste vastu väljaastumiseks.

Kus aga siiski neist „seaduslikest“ põhjustist ei jätku, seal ei pörgata tagasi süüks panemast ka lihtsalt väljamõeldud asju, mis peavad tõestama preestri vasturevolutsioonilist tegevust. Näiteks preester X oli leidnud endale magamiskoha kellegi tuttava juures koridoris. Sellesse koridori viis ka ühe kommunisti toa uks. Seetõttu preestri kogu elu möödus kommunisti silme all. Preester vangistatakse ja kommunist kutsutakse GPU-sse. Ta peab aitama preestri kontrerevolutsioonilist tegevust paljastada. Kas oli aga kommunistil veel natuke südametunnistust säilinud või oli ta nii kohtlane, igatahes kohtuuriija nõudmisele, preestri kontrerevolutsioonilist tegevust kirjeldada, andis ta trusüdamliku vastuse, et ta midagi sarnast pole tähele pannud, sest preester pole kunagi ühtki sõna rääkinud poliitika üle. „Loll,“ vastas temale kohtuuriija, „kas sa siis aru ei saa, et me neid kuidagiviisi peame hävitama!“ Lõpuks kommunist sai noomituse ja teda manitseti, et ta tulevikus oleks tähelepanelikum. Preester aga pidi siiski sundasumisele minema.

*) „Vasturevolutsioonilise tegevuse“ etteheite kõrval nimetatakse meeleldi „spekulatsiooni“ vaimulikke kuriteona, et neid kapitalistidega ühenduses seisvaiks tembeldada,

Kus ei otsita sääraseid kõrvalteid, seal ei põrgata tagasi ka piinamise eest, et pressida välja, mis vaja; näit. pigistatakse sõrmed ukse vahele, või lastakse vangistatuid enne nälgida, ja siis antakse neile tulisoolaseid heeringaid, mida nad suurimas näljas isuga söövad, pärast ei anta neile vett jne.

Vene vaimulikud vaatavad kõigile neile kannatusile kui asjadele, mida Issand Jumal neile kandmiseks on määrand ja mida ka Pühakiri usklike kannatusist on ette kuulutanud. See teeb neid tugevaks ja annab neile haruldase kindluse, nii et neist saavad usukangelased, tötunnistajad, märtrid sõna tõsisel mõttes. Ennekõike piiskopid.

Peapiiskop Ilarion

Moskvast oli oma välimuselt suur ja mehine. Tal oli laiaulatuseline haridus ja ta oli kõrgeimal määral andekas. „Kiriku valguseks“ nimetati teda ta parimais aastais. Tema mõju oli haruldaselt suur; sellepärast pidi ta kõrvaldatama. Aastal 1922 algas ta valutee. GPU saatis ta 3 aastaks Arhangelsskisse sundasumisele. Pärast tähtaja möödumist ta pöördus oma piiskopkonda, Moskvasse, tagasi, arreteeriti aga uuesti ja saadeti jälle 3 aastaks asumisele Solovkisse Valges Meres. Ka pärast selle vangistusaja lõppu tuli ta oma ringkonda tagasi, et oma ametitegevust jätkata. Ta võetakse jälle kinni ja saadetakse „Jaroslavi isolaatorisse,“ mis eriliselt selleks on ehitatud, et kõige taltsutamatumaid vange raske režiimi läbi pehmeks teha ja oma süü ülestunnistamisele sundida. Pärast pikka vangistust, mis teda ei suutnud murda, astub ühel päeval tema kongi kõrgem GPU ametnik, lätlane, kes oli endale võtnud kuulsa Vene perekonnanime Tutškov. Ta lubas Ilarionile täieliku vabaduse tingimusel, et ta end tunnistaks jumalavastaseks või vähemalt astuks niinimetatud „elava kiriku“ liikmeks, mis enesest midagi muud ei kujuta kui GPU kiriklikku osakonda.*) Ilarion tõusis püsti oma täies suuruses. Pühast vihast värisedes ütles ta: „Ehk ma

*) Ühel suurel 1923. a. asetleidnud teoloogide koosolekul keegi kuulus Saksa kirikuajaloolane, kes ütles end Vene keelt valdavalt, oli vaimustatud „elavast kirikust“ kui meie usupuhastusele lähenevast kivistunud Vene ortodokse kiriku uuendusest O sancta simplicitas! (Püha lihtsameelsus!) Minu vastuvaidlus ei leidnud arusaamist. Kui peenelt oskavad enamlased Lääne-Euroopat petta!

küll olen kirikuteener, siiski olen ma ometi ka venelane ja võin vihastuda.“ Siis haaras ta Juudaselt kinni ja viskas ta oma „isolaatori“ uksest välja. Tagajärg oli, et Ilarion saadeti ühte Põhjamaa koonduslaagrisse, mille elanikud olid määratud osa võtma selle kanaali ehitamisest, mis pidi ühendama Läänemerd Valge Merega. Ilarion pandi ühe kurnatud vangijõugu ülevaatajaks, kelle ülesandeks oli tükk metsa uudismaaks teha. Kui see „ühing“ nõutud tööhulga valmis ei teinud, siis tehti Ilarion selle eest vastutavaks. Töötati kella 3 hommikul kuni kella 9 õhtul, aga ikkagi ei jõutud ülesantud tööga valmis saada, sest viletsa toitluse tagajärjel olid tööliised jäänud nõrgaks. Seejuures läksid töötingimused üha raskemaks; sageli pidi kuni vööni lumes või rabas töötama. Kui ei jõutud ülesannet täita, siis määrati Ilarionile erikaristus. Vähendati tema niikuinii väikest päevamoona, mis koosnes 500 gr. leivast, 10 gr. suhkrust ja väikesest kausikesest tangust 24 tunni jooksul. Lõpuks lasti tal seista paljaste jalgadega kõva valve all kogu öö lumes, kuni ta jalad ära külmasid. Ta viidi haiglasse; siin ta haigestus tüüfusesse, ja aastal 1932 ta suri. Kümme aastat kestnud tagakiusamised ei suutnud mitte tema meelekindlust murda.

Arhangelski peapiiskop Antoonius.*)

See oli 5. jaanuaril a. 1932, Kolmekuningapäeva eelõhtul, mis Vene õigeusu kirikus Kristuse ristimispühana kuulub suurimate pühade hulka. Arhangelskis, kaugel Põhja-Venemaal, kus sel ajal oli vaevalt veel päikest näha, hiilis kõleda külma käes võrdlemisi suur hulk inimesi eeljumalateenistusele ainsasse järelejäänud kirikusse, mis asus surnuaial, kaugel väljaspool linna. Tihedalt sadav lumi ja pimedus varjasid silme eest kõik pealetikkuvad Nõukogude-Vene pealkirjad: GPU, Torgsin, Goskoop jne., mis panevad iga ristiinimese värisema.

Kirikuliste arv oli suur, sest vaatamata kõigele kristusevastasele propagandale kasvab nälg Jumala järele. Isegi need, kes varem läksid kaasa „jumalatutega“, ja kes usku pilkasid, otsivad jälle kiriku üles, sest nende hing januneb rahu järele.

Kiriku ukse ees seisis pikk rida vanades, räbaldunud rüüdes inimesi. Nad sirutasid käe välja, paludes armuandi.

*) Varem ilmunud ajakirjas „Noored Jeesuse jälgedes“. 1935. Nr. 2.

Need olid preestrid, mungad, piiskopid, kes kõigest Venemaa osadest siia sundasumisele olid mõistetud ja kes kohale jõudmisel lihtsalt tänavale jäeti. Neile oli keelatud pidada mingit tulutoovat ametit, valitsus nende eest ei hoolitsenud, nii ei jäänud neil muud üle kui kerjata. Need vähesed vaimulikud linnas, kes seni olid pääsnud kinnivõtmisest ja kohtumõistmisest, aitasid jõudumööda oma õnnetuid vendi, võttes neid õöseks oma juure tubadesse, et neid kaitsta kärelda külma eest.

Peapiiskop Antoonius, kes preestrite ja diakonite kaasabil pidas jumalateenistust, evis kõrge silmapaistva kuju (olguigi et oli juba üle seitsmekümne) ja pikad, lumivalged juuksed ja habeme. Oma toreda piiskopliku pidurüü, mida ta kandis suurtel pühadel, oli ta seni suutnud endale hoida, vaatamata lugematuile tema juures korraldatud läbiotsimistele. Jumalateenistusel pidi ta kogudusele teada andma, et järgmisel päeval jääb pidamata harilikult pühitsetav veepühitus-püha, kuna valitsus on ära keelnud rongkäigu kirikust jõe juure. Oma jutluse rajas ta kirjasõnale: „Hüüdja hääl on kõrves: Valmistage Issanda teed, tehke tema teerajad tasaseks.“ Sügava tõsidusega viis ta selle manitsuse seosesse avalike jumalateenistuste pidamise kitsendusega.

Järgneval ööl ilmus peapiiskop Antooniuse juure GPU klerikaalse osakonna juhataja, endine usuteaduse üliõpilane, ühes kolme sõduriga. Algas läbiotsimine. See kestis öhtul k. 11 kuni k. 4. hommikul. Ei leitud midagi, sest piiskop polnud iial tegelnud poliitikaga. Läbiotsimise lõpul leidis kohtuuriija ühe armulaua leiva ja võttis selle oma kätte, mängides sellega. Piiskop ütles temale tõsiselt: „Kodanik kohtuuriija, kirik ei luba võhikut puudutada armulaua leiba, mis on „Kristuse ihu“. Kuid kohtuuriija vastas pilkenaeruga ja viskas leiva põrandale, astudes sellele jalgadega peale. Piiskop langes põlvili, püüdes oma kehaga leiba kaitsta rüvetuse eest, kuid jäi sealjuures meelemärkuseta lamama. Kui ta jälle teadvusele tuli, viisid sõdurid ta vanglasse. Ainus ese, mis ta endaga kaasa võttis, oli ta piiskoplik karjasekepp.

Vanglas nõuti temalt, et ta võtaks ära oma risti, kuid tema keeldus, sõnades: „Mina olen Jumala sulane ega tohi mitte oma risti ära panna.“ „Noh, kui teie seda ei tohi, siis tohime seda meie,“ vastati talle ja kisti tal rist kaelast.

Vangikong, kuhu ta suleti, oli väike, mõne ruutmeetri suurune ruum. Juba seitse vangi oli siin kinni, enamalt jaolt

vargad jne. See on GPU meetod, et ta vaimulikud, ja üldse vaimselt kõrgemal seisvaid inimesi suleb ühte kambrisse alatute kurjategijatega, lootes, et säärane seltskond neid eriti piinab. Kuid ometi kujunes asi seekord vastupidi. Kurjategijad kohtlesid lahkesti auväärt rauka. Kongis oli kaheksa inimese jaoks ainult kolm magamisaset — raamid, mis olid tugeva kotiriidega üle tõmmatud. Üks varas, kes oli ühe „voodi“ õnnelik kasutaja, tahtis seda kasutamissoigust „ära müüa“ piiskopile. Aga kui viimane seletas, et tal pole raha, loovutas varas talle siiski oma aseme. Väga ebameeldiv ja tasakaalutu tüüp kaasvangide seas oli keegi tööline, kes kord joobnud peaga oli kirunud sovjeti valitsust, ja kes sellepärast vanglasse oli paigutatud. Kurjim kõigist oli aga keegi punaväelane, kes jutustas, et ta vangistati sellepärast, et ta keeldus inimesi maha laskmast. Tõepoolest oli ta aga varas, kes hiljem varastas ka piiskopi pesu. Temale olid öeldud, et ta siis vabaks lastakse, kui ta piiskopi ja teiste vaimulike kohta leiab mingi süüdistuse — sest Juudas ei puudu üheski Vene vangikongis; sundides vange äärmisele ettevaatusele.

Vangipõlve esimesil päevil anti piiskopile söögiks vaid soolaheeringaid, kuna ta veest ilma jäeti. Peagi tuli esimene ülekuulamine, mis kestis vahetpidamata seitseteist tundi. Teda süüdistati vasturevolutsiooniliste vaimulike abistamises. Nii süüdistaja kui ka kaebealune teadsid väga hästi, et see õige polnud, olid ju kõne all olevad vaimulikud avalikult kiriku uste juures armuande vastu võtnud. Ainus abi piiskopi poolt oli see, et ta neid kärelda külmaga, mil kraadiklaas näitas — 40° R., oli võtnud ööseks enda juure ulualla. Et ülekuulamisel mingit raskemat süüdistust ei leitud, siis pidi ta lõpuks vastama kolmele küsimusele:

1) Kuidas on tema arvates kiriku seisukoht Nõukogude valitsuse suhtes?

2) Missugune on tema arvamine Vene kiriku tuleviku kohta?

3) Kas ta soovib Nõukogude valitsuse kukutamist?

Piiskopi hästi kaalutud vastus, mille ta pidi kirjalikult andma, oli järgmine:

1) Kiriku seisukoht Venemaal on väliselt väga raske, kuid ometi ilmneb temas Jumala arm.

2) Kiriku tulevik saab tema märtrite kannatuste läbi olema hiilgav, nagu algristikoguduse päevil.

3) Ta palub igapäev, et Issand Nõukogude võimukandjaile annaks andeks nende patud ja et nad enam verd ei valaks.

Ta viidi jälle oma kongi.

Järgnevad kolm kuud olid enam-vähem väljakannatavad. Vangid tohtisid omakseilt vastu võtta riideid ja sööki. Ka külastas neid arst, kes oli küll väheste teadmistega, kuid muretses ometi vajalised arstimid. Piiskop, kes rahva seas oli armastatud ja lugupeetud, sai väga palju abi, kuid ta pidas endale vaid kuivikud, pesu ja seebi, andes kõik muu oma kaaslasile. Ka jagas ta nendega oma vanglasöögi, mis koosnes 300 gr. leivast, taldrikutäiest supist, mis oli keedetud kalaluudest, ja natukesest hirsipudrust ilma rasvata.

Raskeim asjaolu selle pika vangistuse juures oli see, et puudusid raamatud ja võimalus hingata värsket õhku. Halvasti mõjus kõigi närvidele eelpool nimetatud tööline, kes kord kirus valitsust, kord nuuksus kui vana naine. Teised kurjategijad kasutasid piiskopi magamisaega tihti selle väljakannatamatu inimese läbipeksmiseks. Neile kaasvangidele, kes olid saanud kurjategijaiks vaid selletõttu, et nad olid igasuguse usulise mõjutuseta üles kasvanud, hakkas piiskop evangeliumi kuulutama, mis neile seni oli täiesti tundmata. Jah, isegi rohkem, kogu oma eluga, oma headuse ja lahkusega, oma muutumatu rahulikkusega andis ta elavat tunnistust Kristuse õpetusest. Imestusega nägid nad, kuidas auväärt piiskop öösiti üles tõusis, põlvitas ja palvetas.

Algas Kristuse kannatamisnädal. Piiskop pidas valjult kinni paastumisest.

Seal kutsuti ta teist korda kohtuuriija juure, kes nõudis temalt, revolvriga ähvardades, oma süü ülestunnistamist. Täis õelat pilget ütles ta: „Teie kõrgeausus peab niikaua vanglas mädanema, kuni oma süü üles tunnistate.“ Kuid talle lubati ka täieline vabadus ja ametipidamine tagasi anda, kui ta astub GPU agendiks. Põlgusega lükkas piiskop säärase alatu ettepaneku tagasi. Kui kohtuuriija nägi, et ei ähvardus ega meelitus mingit mõju ei avaldanud, laskis ta piiskopi ümber paigutada teise kambrisse, mis asus vastvalmisaanud kivimajas. Kambri seinad õhkusid niiskust, vesi voolas mööda seinu. Kord oli väga karm. Kõvasti oli keeldud tuua vangidele sööki või riietust. Ka arst ei tulnud enam. Sellesse väiksesse kongi toodi veel viis Ukraina talupoega, kes olid

põgenenud koonduslaagrist. Õhk selles niiskes ruumis oli lämmatav ja lehkas kuue pesemata inimkeha higi järele, sest polnud enam võimalust pesu vahetada ja puudus ka seep. Nurgas seisis lehkav ämber, mis pidi vastu võtma kõik jäti-
sed ja mustuse. Kaks korda päevas anti vangidele üks klaas vett isiku peale. Kui saabus suvi, olid vangid jäänud nii nõrgaks, et nad ei suutnud enam kõneldagi. Tundide viisi istusid nad seina najale toetudes, ammuli suuga nagu kala, kes on toodud kuivale maale, õhku ahmides. Igasugu söödikute arv oli kohutav. Skorbuudi tõttu vangide hambad langesid välja, sinised plekid katsid paistetanud liikmeid ja ukrainlaste vanad sõjahaavad löid uuesti lahti. Üks neist suri, ilma et ta arsti oleks näinudki. Kakskümmend neli tundi vedeles ta laip vangikongis, enne kui see ära koristati ja tema asemele ta poeg kongi suleti.

Peapiiskop lamas põrandal, kus söödikud teda vähem vaevasid kui asemel. Janu vaevas teda. Ta muutus nii nõrgaks, et ei suutnud enam söödikuidki habemest välja võtta, need ronisid tal suhu, ninasse ja kõrvadesse. Teda lasti sõna tõsisel mõttes elusalt mädaneda. Kogu keha oli kaetud ussidega. Tema kongi toodi mitmeid vange. Neile näidati piiskoppi, häda ja viletsuse kehastust, et neid sel kombel ülestunnistamisele sundida. „Nii laseme ka teid mädaneda, kui te üles ei tunnista,“ oli GPU kohtunike alatine ähvardus vangistatuile.

Vahetevahel kaotas piiskop meelemärguse. Ühel päeval toodi tema kongi veel teine piiskop. Viimane kuulas surija pihti ja kuulutas talle pattudeandeksandmist ja lunastust. Piiskop haigestus verisesse kõhutõppe. Verekaotus oli suur. Lõpuks viidi ta juba täiesti meelemärguseta olekus vangla haigemajja. Seal elas ta vaid mõned tunnid. Viimse jõuga pani ta ühel selgel silmapilgul oma käed risti rinnale ja luges surmapalve. Siis sulges ta silmad igavesele unele. See oli 16. VII 1932. a. Kui piiskop, kes teda pihtile oli võtnud, kuulis tema surmast, ütles ta tema kohta järgmised sõnad Vene kiriku matmise liturgiast: „See, kes jutlustas Jumala Tallest, ohverdati ise nagu Tall.“

Teade armastatud piiskopi surmast levis kogu linnas. Palve surnukeha välja anda, et teda väärikalt matta, jäi tagajärjeta. Selgel suveööl nägid kaks naist, kes vanglavära-

vat silmas pidasid, kuidas kanti välja alasti keha. Tšekistid kaevasid ta maasse. . . .

Surnuaia kirikusse kus piiskop oli pidanud oma viimse jumalateenistuse, koguneti matusetalituseks. Harilikule kirstu asukohale oli asetatud lauale kadunu piiskopimüts, aga paremale ja vasakule lühtrid vahaküunaldega, mida piiskop harilikult käes hoidis rahvast õnnistades.

Linnas elavad sundasumisele saadetud preestrid pidasid matusetalituse. Kui nad jõudsid sõnadeni: „Tulge, jätkem ta nüüd viimist korda jumalaga“ . . . , siis kogudus voolas väikese laua juure ja suudles nuttes seda vähest, mis oli järele jäänud nende armastatud karjasest.

Teisi tunnustajaid piiskopirüüs.

Kui Arhangelski peapiiskop Antooniuse kannatused olid lõpnud, nimetati tema asemele piiskop X. Kui viimane jõudis oma uuele asukohale, ei leidnud ta seal korterit. Kõik majad linnas, ka eramajad on kommunaliseeritud. Üheski linnale kuulavas majas ei tohi vaimulikule ulualust anda, ja eraisikud kardavad GPU-d, kui nad piiskopi vastu võtavad. Nii ööbis piiskop siis kirikus, kuni ta viimaks pelgupaiga leidis ühe vana naise juures. Piiskop kutsuti GPU-sse. „Oleme kuulnud, et teie piiskopi ameti olete vastu võtnud; kas teate, millega tuleb teil arvestada?“ „Seda ma tean,“ oli vastus. „Ja teie tahate siiski jääda? Mõtelge oma eelkäija saatusele!“ Piiskop vastas: „Ärgu kannatagu ei ükski teie seast kui tapja, või kui varas, või kui kurjategija, või kui teiste asjade kuulaja; aga kui tema kui ristiinimene kannatab, siis ärgu häbenegu tema mitte, vaid ta austagu Jumalat selle poolest“ (1.Peetr. 4. 15, 16). Ta mõisteti sundasumisele.

Väärikalt astub ta kõrvale piiskop N. E. linnas. Unustamatuks jääb ta viimne jumalateenistus enne ärasaatmist. Kirik oli tulvil, eriti palju oli ukrainlasi, keda tunti nende valgeist poolkasukaist ja kes lõunast siia põhja asumisele olid saadetud. Piiskop loeb pühakirja: „Meid vaevatakse kõikepidi, aga me ei ahasta mitte; me oleme kui ilma nõuta, aga me ei ole koguni mitte ilma nõuta. Meid kiusatakse taga, aga meid ei jäeta maha; meid visatakse maha, aga meie ei saa hukka; me kanname ikka enestega Issanda Jeesuse suremist oma ihus, et ka Jeesuse elu meie ihus võiks avalikuks

saada. Sest meid, kes me elame, antakse ikka surma Jeesuse pärast, et ka Jeesuse elu meie sureliku liha sees võiks avalikuks saada“ (2. Kor. 4, 8—11). Kogudus nutab. „Miks te nutate?“ küsib piiskop. „Eks te tea, mis evangeeliumis seisab: Õndsad olete teie, kui inimesed teid minu pärast laimavad ja tagakiusavad ja räägivad kõiksugu kurja teie peale.“ (Mat. 5, 11). See oli tõsise tunnistaja viimne jutlus oma piiskopkonnas, ja nüüd sammub ta kannatuserada Petšoorasse.

Piiskop J.

Vaimulik, keda Moskva patriarh seab ametisse kuhugi linna piiskopiks, ei või sageli ametitaitmisele asuda, sest et ta ikka uuesti vangistatakse. Piiskop J. on seda saatust kannud juba 13 aastat. Isik, kes meile temast jutustab, kohtas teda ühes Venemaa vanglas, kus ta kandis talle määratud sundkaristust. Talle järgnes igalpool ta elatanud ema. Viimane oli üheskoos temaga külmas Petšooras ja kõrvetavas Turkestanis — nii vintsutab Nõukogude võim Kristuse sulaseid. Kui talle jälle määrati uus asumiskoht, tänas ta kohtunikku lausudes: „Parim jumalasõna levitamise abinõu on vaimulike väljasaatmine Venemaa kõige kaugemaise nurkadesse.“

Ise jutustab ta oma valuteest järgmist: 1932. a. alul jõudis ta V. linna. Ta leidis ulualuse diakoni juures, kes seni nagu ime läbi veel vabaduses viibis. Ühel päeval ilmusid GPU agendid, et diakoni vangistada. Maja läbiotsimisel leiti ka piiskop. „Mis eksemplar see on?“ küsis agent. „Piiskop J.“ — „Ah nii, piiskop,“ ütles ta, „riietu ja tule meiega!“ — „Aga teil pole ju käsku minu kinnivõtmiseks?“ — „Küll meil leidub aega selle väljakirjutamiseks,“ oli vastus. Õet piiskop ilma orderita kinni võeti, otsustati ta miilitsasse saata, kus ta paigutati sellesse kongi, mis oli määratud mürgeldajaile ja joodikuile viinaaurust väljamagamiseks. Ta jäeti sinna mitte ainult üheks ööks nagu joodikud, vaid 3 päevaks ja 3 ööks. Kui kolmandal ööl üks joodik kuulis, et piiskoppi juba 3 ööd kinni peetakse, tähendas ta: „Oled enese vist küll põhjalikult täis joonud, et sa kolme päeva järele veel pole kaineks saanud.“ Pärast neid 3 päeva ta viidi vanglasse, kus istus 9 kuud ilma ülekuulamisetä. Läbivaatusel kinnivõtu puhul ei pandud tähele ta rinnaristi ega evangeeliumi. Kõrd ta oli unustanud üldises pesemisruumis risti ära võtmata. Ülevaataja nägi risti, haaras sellest kinni, aga kett pidas vastu. Siis jala-

tõukega viskas ta piiskopi maha, rõhus põlvega rinnale, kiskus keti ära ja viskas selle ühes ristiga väljakäigukohta.

Tuli vaikne nädal. Piiskopil õnnestus isiku abil, kes seda lugu jutustab, papitükist valmistada risti. Ööl vastu Suurt Reedet kinnitas ta risti oma magamisaseme kohale ja hakkas kannatamislugu ette lugema. Salgake ta kaasvange koguneb ta ümber. Need on kõik niinimetatud „viljavargad“, s.t. talupojad, kes omaenese põldudelt olid endile vilja järele jätnud äraelamiseks. Nad seisavad piiskopi ümber ja kuulavad harduses ta poolvalju lugemist ning katkestavad selle vastu lauluga: „Au Sinu kannatusele, oh Issand! Au Sinu pikkmeelele, oh Issand, au!“

Vanglakambris, millesse oli mahutatud üle 70 isiku, vaibub käre, nii et evangeeliumi sõnad kõigile saavad kuuldavaks. Sõnad Issanda kannatamisest ilmutavad ka siin oma jõudu. Keegi suur roimar, kuulates neid sõnu, sügavas liigutuses varjab oma näo. Pisarad veerevad ta põski mööda. Sel hetkel ei mõtle ta enam välisele vabadusele, kus ta jälle võiks jätkata oma roimaritegevust. Ta hing otsib igavest kodu, mis ta on kaotanud ja mida ta nüüd jälle näeb vaimus.

Saabus lihavõtteöö. Pimedus valitseb kongis. Piiskop algab Ülestõusmispüha liturgiat: Olgem valgustatud Ülestõusmise võidust! Kallistagem üksteist, vennad. Nendele, kes meid vihkavad, andestagem Ülestõusmise pärast!“ Siis tuleb juubeli hüüe: „Kristus on üles tõusnud!“ — „Ta on tõesti üles tõusnud!“, vastavad kuulajad. Korraga kuuldub võtmete kõlin. Kongiuks kistakse lahti, ülevaataja tormab sisse, revolver käes. „Laiali lurjused!“ Piiskopi käest kistakse evangeelium ja piiskop pannakse kartserisse. Siis ta mõistetakse 3 aastaks koonduslaagrisse Siberis, kuhu saadetakse vangitapiga. Ta õnnistab tänaval vastutulevat rahvast.

Rongikäigu lõpul komberdab, nagu harilikult, ta vana väsinud ema.

Piiskop D.

(Täielist nime ei või ka siin nimetada, sest ei ole praegu teada, kas ta elus on.) Tal olid juba mitmesugused vangistusajad seljataga, muu seas oli ta 4 aastat mööda saatnud Solovetski koonduslaagris, kus ta pea kogu aeg peeti karistusbarakis nr. 2, sest ta ei lakanud jutlustamast. See, kes meile jutustab alljärgneva, kohtas teda ühes vanglas Põhja-Vene-

maal. Tiisikus kurnas teda, aga ta nõrgas kehas elas veel suur vaimujõud. Ta istus ilma ülekuulamiseta 32 isiku jaoks määratud kongis, millesse oli mahutatud 120 meest, ja magas magamispingi all. Tema ülesandeks oli vanglakambri põranda pesemine. 300 gr. leiba ja taldrikutäis kalaluist keedetud suppi oli ta päevaportsjon. „Ehk küll maitsetu, aga ometi natuke,“ naljatas ta portsjoni üle, kui see talle esimest korda kätte anti. Lõpuks ta saadeti vasturevolutsioonilise tegevuse pärast 5 aastaks S. laagrisse. Kui talle otsus kuulutati, ütles ta: „Te olete arvega eksinud. mina tulen e n n e aega välja.“ — „Kuidas võite seda teada?“ küsis kohtunik irooniliselt. „Enne tähtaega, kui Jumal armu kingib, ma suren.“

Algab teekond vangitapiga. Tema kõhnas näos põleb kaks hõõguvat silma. See imeline kuju on rietatud musta katkisesse preestrikuube. Seljas väikeses kotis kannab ta kogu oma vara. „Omnia mea mecum porto“ (kogu oma varandust kannan kaasas), ütleb ta oma kaaskannatajaile ja rändab veretunnistajate teed kodumaa poole, kus surma ei pea enam olema ega leinamist ega kisendamist ega vaeva. Igaviku koidupuna särab ta palgel.

Munk T.

Varemalt hiilgav kaardiväeohvitser, kõrgesti haritud, oskab mitu keelt. Usk oli tema elus etendanud ainult kõrvalosa. — Kuid algavad tagakiusamised enamlaste poolt. Ta kuuleb tagakiusatute kindlameelsusest. Jällegi tõestub sõna: märtrite veri on kiriku seeme. Ohvitser otsustab mungaks hakata. Keegi, kes temaga ühes oli käinud kibedat vangiteekonda P. jaamast Kotlassi raudteel, kuhu uus harutee ehitatakse, jutustab järgmist:

On kannatusaja Vaikne Nädal. Umbes 100 õnnetumast koosnev salk, nende seas palju naisi, käib juba mitu päeva ilma sooja toiduta, nälgides, tampides kuni põlvini lumes. Peaaegu kõik on kurnatud pikast vangipõlvest, mis nad on läbi teinud. Jalad ei kuula enam sõna, mõned kukuvad väsimusest maha. Jõuku saatvad GPU sõdurid peksavad mahlangejaid püssipäradega. Munk T. noomib sõdureid nende tooruse pärast. Nad löövad ka teda. Kuid ta ei kohku. Ise luu ja nahk, kummardub ta langejate üle, tõstab nad üles ja aitab neid. Ta silmad säravad. „Mõtelge ainult,“ ütleb ta,

„kannatada Kristuse kannatuse mälestuspäevil! Milline õnn on meile osaks saanud!“ Inimesed löövad risti ette, keegi ei nuta enam, uut jõudu nad saavad oma valuteel, heites pilku meie usu Alustaja ja Lõpetaja peale.

Surmale pühendatud.

Hall hämarus lasub linnakese tänavail, mis asub õudse Petsoora tee ääres. Seal tuleb vanglast umbes 200-line salk GPU sõdurite valve all; viimased on riidetatud kasukaisse. See vangitapp koosneb peamiselt vaimulikest; enamus nendest suvirõivais. Nähtavasti on nad pärit lõunapoolseist kubernangudest. Pea ümber on neil külma pärast naiste kombel rätikud mähitud, mille alt sasis habemed ja hallid juuksed välja paistavad; jalas on pastlad, mis nartsudega on ümber seotud. Seljas väikestes kottides kannavad nad kogu oma varandust. Vaevalt 1000 sammu on nad vanglast eemale jõudnud, ja juba nähakse komistajaid. Ometi on neil ees veel 1000 kilomeetriline teekond. Jääväljad ja tundra avanevad nende ees. Puhub vali põhjatuul, mis ka tugeva inimese võib maha paisata. Isegi linde ei ole näha lendamas seal sel aastaajal. Kui palju jõuab neist eesmärgile? See, kes seda rongi nägi, tundis väljasaadetute seas kaht elatanud preestrit, keda juba teist korda sundasumisele saadeti. Kirjas, mis üks neist saatis, jutustatakse sellest valuteest. Kuni Petsoorani jõudsid nendest vaevalt pooled. Teised hukkusid väsimuse ja külma kätte, Osal neist olid jalad ära külmanud. Nad pidid maha jääma ja langesid hirmsale pakasele või huntidele saagiks. Mainitud kaks preestrit jõudsid õnnelikult Petsoorasse ja kirjutasid sealt: „Me ehitasime endile onni. Inimeste elukohta ei ole siin läheduses. Vahetevahel tulevad samojeedid oma põtradega meie juure, kuid nad võivad meiega läbi käia ainult salaja, sest neil on keeldud väljasaadetutega kõnelda. Me toidame endid kaladest. Leivast on meil puudus, seda oleks ka vaevalt võimalik saata, sest post tuleb meile üks kord kolme kuu tagant. Me tegime onni väga avara ja oleme ka teisi kaaslasi oma juure võtnud. Alguses olime seitsmekesi, kuid kaks surid skorbuuti. On kange külm; me elame põhja pool polaarjoont. Kui ärkame, on sageli habe härmas. Me ei heida meelt. Me täname Jumalat, et võime siin rahulikult elada. Teised peavad kaasa aitama geoloogilistes töödes nafta leidmiseks jne. Nad ei ela vabalt, vaid barakkides valve all

ega tunne rahu. Me võime isegi püha evangeeliumi lugeda. Paluge meie patuste eest! Jälleenagemist võime vaevalt loota. Üks samojeed lubas selle kirja edasi toimetada. Me ei tea, kas ta teie kätte jõuab.“ — Jah, samojeed oli ustav. Et ka meie nii ustavad oleksime ja nende soovi täidaksime: nende eest Jumalat paluda.

Preester Serafim.

Ülestõusmisepüha nädal L. külas. Sellal ei olnud kirik veel lõhutud ja temas pidas jumalateenistusi preester Serafim. Talupojad juba ette rõõmustasid Ülestõusmisepüha jumalateenistuse üle, mis neile pidi tooma troosti ja kosutust. Seal korruga kutsutakse isa Serafim vaikselt laupäeval GPU külaagendi ette, kes talt nõuab: „Kirjutage alla, et te ei pea homme jumalateenistust.“ — „See on võimatu, säärast allkirja ma ei või anda. Homme on suur püha.“ — „Hää küll, siis ilma allkirjata,“ ütleb agent lühidalt.

Lihavõtte öösel voolab rahvas kiriku juure. See on lusk. Oodataksse preestrit; ta ei tule.

Kiriku ümber kaseoksad liiguvad kevadtuules. Sügavsinises taevas säravad tähed. Rahvas seisab paljastatud peadega kiriku ümber ja ootab. Äkki tuleb joostes preestri abikaasa ja teatab erutatult: „Isa Serafim kutsuti GPU-sse ja ta ei tule tagasi.“ Igaühel on selge, mis see tähendab. Nad pöörduvad nägudega kiriku kõige pühama paiga suunas ja palvetavad vaikselt. Siis ütleb keegi peast lihavõttekaanoni, lõpetades sõnadega: „Kristus on üles tõusnud.“ Vaikselt minnakse laiali.

Kuhu isa Serafim jäi, ei tea keegi. Kas ta vaevleb Solovkis, Valge Mere ääres, või Petšooras, sealpool polaarjoont, või peab ta kanaale kaevama Turkestani hõõguvate liivakõrbede niisutamiseks, või töötab ta Siberi taiga metsatihnikus? Võib-olla on ta juba surnuna sohu visatud, nagu tehakse lõpnud koertega.

Isa Serafim aga elab edasi oma pihilaste mälestuses oma kulunud preestrikuue ja pastaldega. Tal ei olnud ei maad ega maja ega leiba, ainult näljane perekond oli tal omanduks. Siiski keegi ei ole kuulnud ainustki nurisemissõna selle Kristuse-usu kuulutaja suust.

Kes nõnda sureb, see sureb hästi.

Vana preester V. oli haritud mees. Ta uuris vanu kreek-lasi, otsides nende töödest etteaimdusi Kristuse tulemisest. Kui a. 1918 puhkes revolutsioon, kolis ta linnast kuhugi kau-geesse külla, et seal rahus täiesti anduda oma uurimistöole. Aastad möödusid. Imekombel jäi ta GPU poolt tähele pane-mata. Siis anti välja juhtlause — usk tuleb „täielikult“ likvi-deerida. Nii pandi ka vana eraku juures läbiotsimine toime. Leiti igasuguseid klassilisi tsitaate, mis olid kirjutatud Inglise kindrali P. üleskutse tagaküljele; see oli üleskutse, millega Inglise väed pöördusid Vene rahva poole siis, kui Inglise va-litsus a. 1918/19 saatis maale väeosi Põhja-Venemaal. Selles üleskutses kindral seletas venelastele, et ta neid armastab ja on tulnud neid enamlaste ikkest päästma. Üleskutsed olid trükitud suurepärasele paberile. Et paber Venemaal oli suur haruldus, ja hea paber oli vaevalt kättesaadav, siis kasutas isa V. seda paberit oma märkuste ülestähendamiseks. Isa V. vangistati ja teda süüdistati kontrevolutsiooniliste üleskut-sete levitamises, mis kutsuvad rahvast sõjariistus väljaastu-misele, ehk küll need üleskutsed olid 15 aastat vanad! Ta mõisteti mahalaskmisele. Kaks nädalat pidi ta ootama otsuse täidesaatmist. Äraseletatud rahus tsiteerib ta vanade tarkade sõna: „Surm on kohutav ainult neile, kes jäävad ellu, aga mitte surijaile.“ Ühel ööl tuleb ülevaataja kongi ja hüüab valjusti preester V. nime. „Siin!“ vastab ta rahulikult. Siis hüüab ülevaataja veel ühe kriminaalkurjategija nime ja üt-leb: „Riietuge, võtke oma asjad kaasa!“ Igaüks teab, mis see tähendab. Kriminaalroimar saab nutukrambi. „Kuhu peame siis öösel minema?“ küsib ta nuuksudes. „Laevale,“ pilkab ülevaataja. „On ju ometi jaanuar ja kõik kinni külmanud.“ — „Meie laeval on neli ratas,“ lausub ülevaataja irvitades. Uks suletakse hetkeks. Nad kuulevad musta auto ette sõit-vat, millega viiakse vange mahalaskmisele. Isa V. tõuseb püsti, põlvitab, pöörab palge ida poole ja palvetab vaikselt omaette. Roimar ei tea muud peale hakata, kui hakkab laulma tulta-vat roimari laulu, mis lõpeb sõnadega: „Mind maetakse ja keegi ei saa teada, kuhu nad mulle haua kaevanud.“ Isa V. kaelustab ja õnnistab mahajäänud kongikaaslasi. Ta jagab neile oma viimse varanduse. „Mul ei ole seda enam tarvis.“ Kui üks avatakse, astub ta koridori ja õnnistab end ristimär-

giga. Roimar tassitakse suure vaevaga kongist välja. Uks lüüakse kinni. Vanglaõuest kostab kõva mootori mürin, ainult vaevalt on kuulda kaks kogupauku. „Neid ei viidudki välja, nad lasti hoovis maha,“ ütles üks vang ükskõikselt.

Kuidas oskavad kristlased rahun surra!

Preestriperekondade saatus.*)

See oli 13. veebruaril a. 1933. A. küla komandatuuri ees seisis pikk inimsaba. Need olid sundasumisele saadetud, kes siin pidid end uuesti registreerida laskma. Sotsialistlikus riigis kõnelevad kõrged komissarid alamrahvaga ainult läbi väikese klappakna.

Asjaajamine käib lühidalt ja järsult. Järjekord jõuab ühe naise kätte. Tema peakatteks on rätik, mis on seotud talunaise kombel. Ta on viletsalt riietatud, aga kannab viltsaapaid, mida seal põhjas omavad vaid üksikud. Käes hoiab ta ettevaatlikult kompsukest. Ta nägu on lubivalge, andes tunnistust verevaesusest. Silmad avaldavad täielist lootusetust. Tema kõrval seisab umbes ühekümnepoisine poisike. Naise jõudes akna ette, küsib temalt komissar: „Mis sa tahad?“ Sellele vastab naine väriseva häälega: „Ma otsin oma meest. Nädala eest ta vangistati. Mulle öeldi, et ta on väljasaadetute laagris. Ma kuulasin järele, aga teda ei ole seal. Palun olge nii lahke ja vaadake nimestikust, kas ta on ehk teie vanglas.“ — „Kuidas on ta nimi?“ — „U-ki,“ vastab naine. Komissar lehitseb pabereis. „Ei, niisugust ei ole! Edasi! Kes on järgmine?“

Naine ei liiguta end, ta käed on klammerdunud aknaraami külge, ta palub veel kord nimestikust järele vaadata. — „Ma ütlesin, et ei ole,“ on vastus. Siis segab end komissari abi kõnelusse, üteldes talle: „Vaata ka ometi teisest nimekirjast järele.“ Jällegi otsitakse pabereis. Pikk rida nimesid. „U-ki?“ küsib komissar. „Eesnimi?“ — „Aleksander.“

— „Preester Aleksander U-ki on eile maha lastud. Edasi! Järgmine?“ Naine lükatakse eemale. Ta laseb käed lõdvalt alla. Komps kukub maha, sellest veerevad välja kaks muna ja tüki leiba. Rätiku peal on sedel: üleandmiseks preester Aleksander U-kile. Mehaaniliselt kummardub ta ja korjab kokku mahakukkunud kompsu sisu. Ta võtab poisikese käest

*) Varem ilmunud ajakirjas „Noored Jeesuse jälgedes“. 1935, nr. 2.

kinni ja hiilib minema. Ta teab, mis teda ootab. Mahalastud preestri naine — kes küll julgeb talle anda ulualust? Mis saab ta pojast, kes peab üles kasvama isata, koolita, näljas ja viletsuses?

„Isa Aleksander on mahalastud, taevariik olgu tema päralt! Ja mis peame meie tegema, Vanja?“ pöördub ta poja poole. Üks väljasaadetuist, see kes meile sellest jutustab, astub nende juure ja küsib: „Kus teie elate?“ Ja preestri lesk vastab: „Täna hommikul ajas militsionäär meid välja sellest nurgast, kus me elasime, ja tõstis meie vähesed asjad tänavale“.

Salgamine.

Suremine on Venemaa vaimulikele ainus võimalus alaste piinade ahela purustamiseks. Kinnivõtmine, vangla, koonduslaager, kõik on lülid selles ahelas, surm on viimne lüli. Pole ime, et säärase katsumiste tõsiduse puhul mitte kõik ei suuda jääda lõpuni kindlaks oma usutunnistuse juure. Preester T...ts on üks nendest, kes nõrkesid võitluses. Ta oli ühe surija Issanda lauale võtnud, mis ei ole seadusega keeldud. Selle eest ta mõisteti kolmeks aastaks Siberisse, koonduslaagrisse, ning ta pidi kodumaale maha jätma oma armsa naise ja väikese lapse. Pärast tähtaja möödumist, kui ta lootis koju minna võivat, võeti ta uuesti kinni ja saadeti külmasse Permi 5 aastaks asumisele. See viis ta meelegeit-misele; ta oli ju veel noor ja igatses oma armsate järele lõunas. Seal pani ta avalikult preestriameti maha, lootes, et saab lõpuks kestva vabaduse. Nüüd anti talle töö, mis esialgu seisis ühe Permi vabriku hoovi puhastamises mustusest. Ühel päeval pubkeb vabriku maa-alal tuli. Põleb maha barakk, milles töölised elasid. Tulekahju põhjustas arvatavasti mingi hooletus. Aga vabrikus töötab üks „õigusetu“, siis muidugi aetakse süü tema kaela. Ta arreteeritakse, võetakse lõpma-
tuile ülekuulamistele ja lõpuks, 7 kuu möödumisel, on ta ennast mittekordasaadetud kuritöös — tulesüütamises — süüdi tunnistanud. Tal ei olnud enam jõudu vastupanuks ja ta võttis süü omaks, ehk ta küll teadis, et surm on tal kindel. Oma kongis ütles ta: „Mina, olles Jumala sulane, olen oma pühale ametile truudust murdnud ja ta väliste hüvede pärast maha pannud. Nüüd pean oma süü eest kannatama.“ Kui ta kahe päeva pärast viidi mahalaskmisele, palus ta oma kongi kaas-

lastelt andestust oma languse pärast ja õnnistas neid. Tema ainus soov oli, kui keegi peaks vabadesse tagasi pöörduma, et see üles otsiks ta naise, kelle aadressi ta oma magamispingi alla oli kirjutanud, (et valvurid seda ei leiaks), ja talle viiks ta viimse tervituse.

Lahtiütlemine.

Ikka ja ikka jälle puutuvad lugejaile silma Nõukogude Vene riiklikes ajalehtedes (teisi ajalehti seal üldse pole,) umbes järgmise sisuga kuulutused: „Mina ütlen ennast lahti oma isast, usuteenrist, ja katkestan kõik sidemed temaga, sellepärast, et ta rahvast usu läbi petab. Nüüdsest peale elan iseseisvat elu ja võitlen tõelise sotsialismi eest.“ Niisuguste lahtiütlemistega oma isast või abikaasast, kes on preester, võivad perekonnaliikmed endale osta parema elukäigu. Kuid missuguste kurbmängudega see tihti on ühenduses! Keegi Venemaal elanud isik jutustab järgmist:

„Olles Moskvas Nõukogude Vene teenistuses, õnnestus meil ühele poisile teenistus muretseda, kuna jäi teadmatuks, et ta oli ühe väljasaadetud preestri poeg. See preester kõitis raamatuid, et teenida endale sellega eluülalpidamist. Ühel päeval tõi keegi mees talle ühe raamatu kõita. Preester võttis paha aimamata tellimise vastu, ilma raamatut lähemalt vaatamata. Järgmisel ööl ilmus tema juure GPU ja võttis ette läbiotsimise. Tema juurest leiti raamat „Siioni targad,“ mis seisab GPU poolt keeldud raamatute nimekirjas, kuna ta on juutide vastu sihitud. See oli GPU agent, kes eelmisel päeval oli toonud selle raamatu. Nüüd oli küllalt põhjust preester vangistada ja välja saata asumisele, oli ju leitud tema juures keeldud raamat. Nii jäi preestri perekond toitjata ja pidi nälgima. Seega oli see neile suur heategu, kui poiss meie juures tööd leidis. Seal saadi aga ometi viimaks asjale jälile. Suur erutus! Asumisele saadetud preestri poeg Nõukogude Vene ametikohas. Kutsuti kokku üldine ametnike koosolek. Juhatas „professionaalse ühingu“ eesistuja.

„Kes on julgenud vastu võtta klassivaenlast?“ „Klassivaenlane“ seisab värisedes seal. Ta peab tummalt pealt kuulama teotusi, mis saavad osaks ta armastatud isale. Lõpuks jõutakse üksmeelsele otsusele: embkumb, kas avalik lahtiütlemine isast või lahtilaskmine ametist. Hääletatakse. Ükski ei julge hääletada „ei-ga“. Eesistuja küsib: „Kas sa ütled

ennast lahti oma isast?“ Saša langetab pea, näol vahelduvad kahvatus ja puna. Ta teab, et ta isa on praegu suremisel. Aga ema ja õed on ilma leivata. Ta kõheleb. „Kas sa ütled end lahti?“ küsib eesistuja uuesti. „Jah, ma ütlen ennast lahti,“ sosistab poiss vaevalt kuuldavalt.

Ametnikud lähevad laiali, nad püüavad vältida üksteisele silma vaatamast. „Proletariaadi esindajad“ vahetavad võidurõõmsaid pilke.

Nädala pärast saabus teade preestri surmast koonduslaagris. — Meie kohtasime Sašat, ta ei suutnud meile enam silma vaadata.

„Peab neid ometi kuidagi hävitama,“ ütles too kohtu-uuriija. Ja tähtaeg on lühike, sest usu likvideerimine kuulub, nagu teada, Stalini viisaastakute peaülesannete hulka, ja lõpptähtaeg on aasta 1937. Väliselt viiakse see ülesanne täide. Seda tagab 15-aastane praktika; ja ega olegi enam kuigi palju ehtsaid, õigeid preestrid, sest „elava kiriku,“ selle GPU osakonna liikmeid ei või siia juure arvata. Evangeeliumiusu pastoreid on veel ainult 30 ümber. *) Tähtaeg on lühike. Kas ärkab kristlik maailm? Kas teritab see nende südame-tunnistust, kelle käes on rahvaste saatuse juhtimine, et nad häbeneksid sobitada sõprust nendega, kes avalikult tunnistavad oma peaülesandeks: iga religiooni, ennekõike ristiusu hävitamine. Kas ei ärka õhtumaa kirikud? On ju ainult veel lühike aeg kuni 1937. aastani.

Häda, kui õhtumaa kirikud saavad kaassüüdlasteks Venemaa märtritekiriku hukkumises.

Andku Jumal, et märtrite veri osutuks seemneks, millest tähtsaks elav usk!

Väljaandja järelsõna: Professor Marzinkovski oma uusimas raamatus „Tulev Kristus“ jutustab meile, kuidas enamlise revolutsiooni algaastail keegi enamlaste juhte pilkavalt küsis ühelt Kreeka õigeusu piiskopilt: „Kes küll peaks

*) Viimaste teadete järele (1935. a. esimesest poolest) veel ainult 21.

võitma, kas teie Kristus või meie, enamlased?“ — „Teie võidate,“ vastas temale piiskop, „kuid teie võitude järel võidab Kristus.“ Seda sõna tahame ka meie meeles pidada, ja seepärast, kuigi ka viimase aja teated Venemaalt kõnelevad järjest edasikestvast halastamatust võitlusest ristiusu vastu, ikka uutest kirikute lammutamistest ja jumalavastasuse võitudest, ei taha me siiski meelt heita. Need teated virgutagu meid ikka truimale eestpalvele tagakiusatute eest Venemaal, tegelikule abiandmisele puudust kannatavaile ning tänule meie Issandale selle eest, et Tema päralt on igavene võit, mida kõik pimeduse võimu ajalikud võidud ei saa olematuks teha.

Maailmas on teil ahastust; aga olge julged, Mina olen maailma ära võitnud. (Joh. 16, 33).

Samal kirjastusel ilmuvad lähemal ajal:

„Püha Franciscuse lillekesi“.

Piiskop Keppler:

„Rohkem rõõmu“.

Varem ilmunud:

E. Modersohn:

„Ühe lapse elu“.

Saksa keelest tõlkinud Joh. Aavik.
Hind 25 senti.

Haarav, tõelisest elust võetud lugu ühest varakult surnud lapsest, kelle lühike elu, täis ennastsalgavat armastust, rikkalikult vilja on kannud. Tõlgitud paljudesse keeltesse.

Hans Pförtner:

„Lahti Jumalast!“ **Tormimärgid.**

Saksa keelest tõlgitud.
Hind 10 senti.

Meie aja vaimlistest võitlustest. Tormimärkidest kristlikule maailmale.

A

9410

163983

Hind 20 senti.

Pealadu: Vaimuliku kirjanduse ja piltpostkaartide kauplus „Elav Sõna“
Tallinnas, Kullasepa 8. Telefon 465-46.

F-ma J. Ratassepa trükk Tallinnas.